

6. Судебные уставы 20 ноября 1864 года, с изложением рассуждений, на коих они основаны. – Второе дополненное издание. – Часть Первая. – Санкт-Петербург, 1867. – 713 с.
7. Положение о воспитательно-исправительных заведениях для несовершеннолетних // Свод законов Российской империи. – СПб., 1913. – Т. XIV.

*Стратонов В. М., Херсонський
державний університет*

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

В работе указаны некоторые направления реформирования уголовно-процессуального законодательства направленные на развитие познавательной деятельности и процесса доказывания в уголовном судопроизводстве.

It was explained the directions of research activity development and provement in crime judgment in the article.

Як зазначає В.Мамутов, академік НАН України, директор Інституту економіко-правових досліджень НАН України, ми постійно говоримо про адаптацію нашого законодавства до законодавства Європейського союзу, про гармонізацію, зближення з ним. Навіть створили для вирішення цих завдань спеціальні структури, що дорого коштують. Дещо вже зроблено. Однак практика показує, що з метою вирішення проблеми, мову потрібно вести не тільки про те, щоб адаптувати окремі положення. Потрібно насамперед зблизити сам підхід до законотворчості з підходом, який вироблено у країнах континентальної Європи і який можна назвати європейським [1].

Звичайно реформування національного законодавства України вимагає вивчення досвіду державотворення і правових інститутів інших держав, де об'єктом дослідження виступає: спосіб закріплення і систематизації кримінально-процесуальних норм - кодифіковані норми в єдиному акті (Російська Федерація [2], Білорусь [3], Узбекистан, Франція [4]), чи представлене різними формами (джерелами) кримінально-процесуального права (Турція [5], держава англо-американської системи права) де відсутні внутрішня структура акту - наявність преамбули, розділів, глав, статей; формулювання мети, призначення кримінально-процесуального законодавства;

законодавча стилістика та спеціальна термінологія, що значною мірою дозволяє сторонам кримінально-процесуальних відносин правильно розуміти їх, а органу розслідування без порушень застосовувати закон, в межах процесуальної форми проводити пізнавальну діяльність по розслідуванню злочинів, та доказування в цілому.

Реформування кримінального процесу багато в чому залежить від концептуальних ідей, заснованих законодавцем і реалізованих у правових нормах. Зовнішній вираз цих концептуальних ідей проявляється насамперед у постановці мети кримінально-процесуальної діяльності, якою як в Україні, так і в Росії та Білорусі є встановлення істини у кримінальній справі, а також у визначенні основних засад досягнення цієї мети, якими є принципи кримінального судочинства [6, с.97].

Аналізуючи положення Кримінально-процесуального кодексу Російської Федерації, Білорусії звертаємо увагу на те, що законодавець відмовився від поняття «Завдання кримінального судочинства» і замінив його поняттям «призначення кримінального судочинства». Як ми вже говорили, що завдання – це категорія тимчасова, яка реалізується на певному проміжку часу, а призначення – категорія постійна, яка визначає цілеспрямованість певної діяльності.

В Російському Кримінально-процесуальному кодексі виключено такі принципи як об'єктивність, повнота, всесторонність. Права і свободи людини ставляться тепер вище відмітки про розкриття злочину. Всебічність, повнота і об'єктивність дослідження обставин справи є тепер наслідком дії принципу змагальності сторін. Адже в спорі народжується істина. В кримінальному процесі істина може народитися в тому спорі, який протікає в умовах змагання, коли сторони наділені рівними правами і мають рівні можливості по відстоюванню своїх позицій. Тому вже саме утвердження принципу змагальності сторін є визнанням того, що обставини справи повинні досліджуватися всебічно, повно і об'єктивно. Відтворення картини дійсних минулих подій, а не конструювання їх заміняючої моделі, – ось мета, яка повинна стояти перед правосуддям. Це є причиною того, що законодавець відмовився від прямого декларування принципу всебічного, повного і об'єктивного дослідження матеріалів справи. Так само не згадується встановлення об'єктивної істини у кримінальній справі у проекті КПК Республіки Білорусь.

Чинний КПК України (ст.32) містить всього дев'ятнадцять роз'яснень значення термінів, у проекті КПК України таких роз'яснень двадцять вісім. В КПК Російської Федерації наведено значення шістдесяти основних понять, що порівняно з минулим КПК

втричі більше. В КПК Білорусі дано роз'яснень понять і найменувань майже стільки ж. Це дуже добрий приклад для нашого законодавства, оскільки визначеність, однозначність понять, що перешкоджає можливості їх неоднозначного тлумачення, набуває особливо важливого значення в нашому інформаційному столітті [7; с.14].

Звертає увагу алфавітний порядок розташування понять в КПК РФ, яким дається роз'яснення. В минулому законодавець в КПК РСФСР виходив з важливості терміну, визначаючи його черговість. В чинному КПК України (ст.32) також спостерігаємо подібне явище. Алфавітний порядок полегшує пошук потрібного поняття і знімає питання конкуренції їх значення.

Визначення багатьох понять, наведених в ст.5 КПК РФ можна знайти в різних тлумачних словниках, довідниках і підручниках.

Роз'яснення, які дані в законі характеризуються:

- лаконічністю, завдяки якій у ряді випадків залишається простір для їх тлумачення;
- обов'язковістю використання у вказаному значенні всіма особами, які застосовують кримінально-процесуальний закон;
- можливістю надання поняттям іншого значення, якщо це прямо не зазначено в законі.

Лаконічність, як характерна риса, характеризується відповідно до п.1 ст.5 КПК РФ, «алібі – знаходження підозрюваного або обвинуваченого в іншому місці». На відміну від словника російської мови КПК РФ не доповнює це визначення вказівкою на алібі як доказ непричетності обвинуваченого до злочину. З суворо юридичних позицій таке доповнення не є безумовно правильним. Наприклад, при скоєні умисного вбивства особа знаходиться в іншому місці на момент його скоєння, може бути причетною до його скоєння, оскільки вбивство скоєне за його замовленням.

Вперше в російському кримінально-процесуальному законодавстві роз'яснене поняття «житло» (п.10 ст.5 КПК РФ), в яке закон включає широке коло об'єктів: індивідуальний житловий будинок з житловими і не житловими приміщеннями, які до нього входять, житлове приміщення незалежно від форми власності, що входить в житловий фонд і використовується для постійного чи тимчасового проживання, а також інше приміщення чи споруда, що не входить в житловий фонд, але використовується для проживання. Визначення поняття «житла» необхідне для правильного застосування норм, що стосуються провадження деяких слідчих дій (обшук, виїмка, огляд). Даний приклад є позитивним для України для уникнення зайвих тлумачень. Також в КПК РФ дані

визначення понять «затримання підозрюваного» і «момент фактичного затримання» (п.11 і п.15 ст. 5). КПК РФ, крім поняття «близькі родичі», виділяє і нове поняття «близькі особи», до яких відносить інших, за винятком близьких родичів і родичів, осіб, життя, здоров'я і добробут яких є дорогим свідку, потерпілому у зв'язку з обставинами (п.3 ст.5 КПК РФ) До родичів відносяться всі особи, за винятком близьких родичів, які перебувають у родинних зв'язках (п.37 ст.5 КПК РФ).

Надаючи терміну «процесуальне рішення» значення «рішення, що приймається судом, прокурором, слідчим, дізнавачем в порядку встановленому Кодексом» (п.33 ст.5 КПК РФ), КПК роз'яснює, що слід розуміти під такими окремими видами процесуальних рішень, як «вердикт», «ухвала», «постанова», «подання», «вирок».

Новелою кримінального процесу РФ стало прийняття законодавцем у вигляді додатків до КПК РФ загальнообов'язкових форм процесуальних документів (всього сто двадцять три найменування), які складаються учасниками кримінального судочинства. Це свідчить про єдність форми і змісту російського кримінально-процесуального законодавства, його логічну завершеність, адже поряд з регламентацією змістової частини кримінального судочинства з'явилась регламентація формальна. Додатки є не «рекомендованою літературою», якою раніше були різноманітні «зразки процесуальних актів», а загальнообов'язковими, встановленими законом нормами поряд і разом з основними правовими нормами КПК РФ.

Бланки процесуальних документів виготовляються федеральним органом виконавчої влади. Але формалізуювавши бланки, законодавець створив ряд проблем. Виникає запитання, яке процесуальне значення має недотримання змісту та форми бланків, тобто чи не виникатимуть питання допустимості доказів тощо. Якщо уявити, що слідчий, який знаходиться у віддаленій місцевості і в якого закінчилися офіційні бланки, складає протокол слідчої дії у повній відповідності з вимогами КПК, але на матеріальному носії не виготовленому в установленій законом формі, тим самим він порушує закон. Крім того, нормативно визначені законодавцем кількості рядків і граф, створюють додаткові труднощі. Адже можливі випадки, коли кількість доказів по справі не вміщується у відведену кількість рядків, або якщо суддя бажає мотивувати вирок додатковими абзацами. В такому випадку кримінально-процесуальна творчість не допускається. Таким чином, кримінально-процесуальна реформа не повинна перетворюватися в суцільну казуїстику, тобто в підрахунок рядків, граф, вимірювання ширини і висоти букв тощо [8, с.51]

В Кримінально-процесуальному кодексі Франції відсутній такий процесуальний документ як постанова про притягнення в якості обвинуваченого. «Обвинувачений» з'являється з моменту першої явки особи до слідчого судді (ст.80-1). Також не існує процесуального документу, на відміну від України та Росії, як обвинувальний висновок. Замість нього складається постанова про притягнення до суду. Законодавець Франції, використовує термін «особа, яка притягнена до розгляду» замість терміна «обвинувачений», доки вину особи не буде доведено. Крім того, спочатку здійснюється допит обвинуваченого, як «асистованого свідка», а потім пред'являється обвинувачення [5].

Згідно французької законодавчої традиції кожен закон, який змінює чи доповнює Кримінально-процесуальний кодекс, отримує власну назву, є самостійним джерелом права. Наприклад, закон від 15.06.2000 року: «Закон, що укріплює захист презумпції не винуватості і права потерпілого». В українській юридичній техніці, закон, що змінює чи доповнює КПК України, відображається в редакції норм кодексу.

Щодо кримінально-процесуального законодавства Турецької Республіки, то тут не має єдиного закону, який би повністю регулював весь порядок провадження у кримінальних справах.

Кримінальне судочинство здійснюється на підставі Закону «Про діяльність і повноваження поліції» та Закону «Про кримінальне судочинство». Тому правомірно розглядати ці нормативно-правові акти як основні джерела кримінально-процесуального права Туреччини. Закон «Про діяльність і повноваження поліції» визначає порядок розслідування кримінальних справ до віддання обвинуваченого до суду, а Закон «Про кримінальне судочинство» регулює наступні, в основному судові стадії кримінального процесу.

Крім цих нормативно-правових актів, у юридичній літературі як джерела кримінального процесу Туреччини вказуються й інші закони: «Про службу безпеки Туреччини», «Про Верховний Суд Туреччини», «Про суд у справах неповнолітніх», «Про прокуратуру Туреччини», «Про виконання кримінальних покарань», «Про адвокатуру» та інші. Важливе значення для кримінального судочинства мають рішення Касаційного Суду Туреччини, що є обов'язковими для судових інстанцій. Джерелами кримінального судочинства є Укази Президента Туреччини і Постанови Великих Національних Зборів (Парламенту) Туреччини. В основу чинного кримінально-процесуального законодавства покладено Основний Закон держави – Конституцію Турецької Республіки (1982 року). Щодо термінології, використовуваний

в кримінально-процесуальному законодавстві Туреччини, вона дещо відмінна від української. Наприклад, законодавець Туреччини використовує одну й ту ж назву для підозрюваного і обвинуваченого на всіх стадіях кримінального процесу аж до винесення вироку суду, і не існує розбіжності в їх правовому статусі. Відрізняється також перелік осіб, які мають право відмовитися від дачі показань свідка. Згідно ст. 47 Закону «Про кримінальне судочинство» це чоловік (дружина), наречений (наречена), інші родичі до «третього коліна».

Таким чином, в нашій державі досить повчальним є аналіз досвіду нормотворення зарубіжних країн. Але приймаючи його до уваги не слід його повністю копіювати. Позитивний досвід інших держав доцільно використати для розроблення власного законодавства відповідно до вимог сьогодення.

Література:

1. Мамутов В. Повніше використовувати техніко-юридичні засоби удосконалення законодавства // Право України. – 2008. – №2 – С. 3-8.
2. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации // [www.icpo. at.tut.by/crimepru.html](http://www.icpo.at.tut.by/crimepru.html).
3. КПК Республіки Білорусь // www.icpo. at.tut.by/crimepru.html.
4. КПК Франції // www.icpo. at.tut.by/crimepru.html.
5. Закон Турецької Республіки “Про кримінальне судочинство” // www.icpo. at.tut.by/crimepru.html; Закон Турецької Республіки “Про діяльність і повноваження поліції”. – www.icpo. at.tut.by/crimepru.html.
6. Халемін М. До питання використання законотворчого досвіду країн СНД на етапі реформи кримінального процесу в Україні та визначення концептуальних ідей // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – №6. – С. 97.
7. Серов В.А. Основные понятия, используемые в новом УПК Российской Федерации // Российский судья. – 2002. – №11. – С. 14.
8. Головки Л.В. Новый УПК РФ в контексте сравнительного уголовно-процессуального права // Государство и право. – 2002. – №5. – С.51-55.